

הואיל וצורך בא מרבנן את תא ואימא לה, אבל אם לא היה צורך מרבנן לא היה משיבו, כיון שרבי יוחנן היה לאחר החורבן והרי זו 'הלכתא למשיחא', ורק משום שהיה צורך מרבנן שכבר יודע את כל ההלכות הנצרכות למעשה, מחוייב להשיבו גם על שאלה כזו מדין 'ושנתת' (הערות הגר"ש אלישיב).

לאוקליו ושלאל לאוקליו אינו בציבור כפיחיד, שפסול זה שייך רק בקרבן פסח (רש"י, וראה תוס' שהקשה מדוע נקטה הגמ' שאינו נוהג בציבור, הרי גם ביחיד אינו נוהג אלא בפסח בלבד, וראה בירושלמי כאן ובפיה"מ לרמב"ם, והגהות רא"מ הורוויץ), וכפי שדרשה הגמ' לעיל (סא, א) מ'לפי אכלו תכוסו' האמור בקרבן פסח. והפסח אינו נחשב קרבן ציבור אלא קרבן יחיד, משום שכל אחד מקריב את פסחו בפני עצמו. אך לפעמים מחשיבה הגמ' את הפסח כקרבן ציבור (ראה להלן פ, א ויומא נא, א), לפי שהוא בא בכנופיא (ריב"ז, ויש שכתבו, שאף שקרבן פסח כיון שבא בכנופיא נחשב כקרבן ציבור ודוחה את השבת ואת הטומאה, מכל מקום אינו נחשב לגמרי כקרבן ציבור, כיון שאין כל ישראל מביאים פסח אחד בשותפות (תוס' יומא ו, ב).

מיום שנגזר ספר יוחסין - שהשתכח (רש"י), אך אין לפרש שנגזר ממש, לפי שגם בימי רבי לא ניתנו המשניות להיכתב, אלא לשנותן בעל פה (צל"ח, ע"פ רש"י ב"מ לג, א). ויש שכתבו, שאף שהתלמוד לא היה כתוב בימיהם, ספר יוחסין היה כתוב בימיהם (ריב"ז, ו), ולפי זה יש לפרש שגזרו ממש, והטעם שגזרוהו הוא מפני הסכנה, שחששו חכמים ממשפחות בעלי זרוע שהתגלה פסולם על ידי ספר יוחסין [ומסורוהו חכמים לתלמידיהם בעל פה פעם בשבע שנים, עד שתשש כוחם מלמסורו בעל פה] (מהרש"א, ע"פ הגמ' בקידושין עא, א).

בין אצל לאצל טעינו ארבע מאה גמלי דדרשא - פירוש, בין שני פסוקים בדברי הימים (א ח, לה - ט, מד) המתחילים ב'ולאצל ששה בנים' ומסתיימים ב'אלה בני אצל', ישנה פרשה גדולה של מ"ז פסוקים שעליה נאמרו כל הדרשות הללו (רש"י, ע"פ המעריך על הערוך ערך אצל). ויש שכתבו, שהכוונה היא לאחד הפסוקים הנ"ל שתחילתו 'ולאצל' וסופו 'אצל', שאע"פ שקרובים זה לזה באותו פסוק, דרשו על המילים בפסוק זה דרשות רבות כל כך (הערוך שם). ומה שאמרה הגמ' 'שכמות הדרשות היא משא של ארבע מאות גמלים, הוא בלשון גוזמא, שהרי הדרשות על התורה כולה אינן מגיעות למשא כזה, וכל שכן שאין על פסוקים אלו משא רב כל כך (מאמר לר"א בן הרמב"ם, מובא בהקדמה לעין יעקב, וראה בן יהוידע).

בטומאת בשר היכא הותרה, ואף שמפורש במשנה להלן (עו, ב) ש'פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה', סברה הגמ' כעת שכיון שההיתר בטומאת הבשר הוא רק מחמת טומאת הגברי, אינו נקרא היתר בטומאת בשר [אך להלן בתירוץ השני סוברת הגמ', שכיון שסוף כל סוף מותר לאכול את הבשר בטומאה כאשר רוב הציבור טמאים, נמצא שיש כאן היתר בטומאת הבשר] (ח"י רבינו משה מאימראן).

הפסח ששקרה שנתו - שנוולד אשתקד קודם ראש חודש ניסן והפרישו לשם פסח, וכשהגיע ראש חודש ניסן של שנה זו, עברה שנתו (רש"י, וראה הגהות יעב"ץ והגהות רא"מ הורוויץ, שהטעם שלא פירש שנוולד קודם י"ד בניסן, משום שרצה להעמיד גם לדעת רבי ביומא סה, ב, הסובר ששנה בקדשים היא לפי שנת חמה, שהיא ארוכה ב"א ימים משנת לבנה, ולפי זה אם נולד קודם ארבעה עשר בניסן, עדיין לא עברה שנתו). ויש שכתבו, שנוולד אשתקד קודם ארבעה עשר בניסן (מאירי).

ניתני לי מר ספר יוחסין - הברייתא שעל ספר דברי הימים (רש"י), המפרשת את ספר דברי הימים ע"פ יחסי השבטים ומשפחותיהם (מהרש"א). ובירושלמי כאן אמרו, שביקש ממנו ללמוד דברי אגדה, דהיינו לדרוש ולהבין את פסוקי דברי הימים שאינם מתפרשים אלא על ידי דברי אגדה (פני משה על הירושלמי כאן, וראה יפה עינים שזו גם כוונת רש"י).

וכל שכן דאת מלוד ומוחקך בנהרדעא, לדחותו התכוון. ויש אומרים, לפי שאינם מיוחסים (רש"י). ובירושלמי כאן אמרו 'מסורת בידי שלא ללמד אגדה לא לבבלי ולא לדרומי, שהן גסי רוח ומעוטי תורה', שמחמת כן משנים את דברי האגדה כרצונם ואינם מכוונים אל האמת (פני משה, ראה לעיל ד"ה ניתני). ויש שביאר, שדברי אגדה יש בהם סתרי תורה ומשלים עמוקים, וצריך להיות בן תורה וירא שמים כדי לקבל דברים שאינם מובנים מצד שכל האדם (הערות הגר"ש אלישיב).

ברוריה וכו' דתניא תלת מאה שמענתא ביומא מתלת מאה רבנותא, ועשתה זאת על דעת עצמה, שסמכה על צדקותה שלא תבוא לידי קלקול. והיה זה שלא ע"פ דין, שהרי מבואר במשנה בסוטה (כ, א) שכל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות (מהר"ל קצט). ויש שכתבו, שלמדה כבר הרבה תורה מעצמה קודם שבאה לפניהם, ולכן הותר להם להוסיף ללמדה. עוד יתכן, ששמעה אותם מלמדים לתלמידים אחרים (הערות הגר"ש אלישיב).

המשך מעמוד סב.

הזבחים, והטעם שהערל והטמא משלחים אותם אף שאינם יכולים לסמוך, משום שרק מי שיכול לקיים מצות סמיכה אסור לו לשלוח ולהקריב את קרבנו בלא סמיכה, ואילו כאן מדובר בערל וטמא שאינם יכולים לתקן את עצמם ולסמוך, שבערל מדובר כשמתו אחיו מחמת מילה [ראה ביאורנו לעיל (ד"ה הואיל)], שאינו יכול למול בשום אופן, ובטמא מדובר בזב ומצורע שאין בידם לרפא את עצמם, או שמדובר כגון שהיו עוברים ב'בל תאחר' אם ימיתנו (תוס' גיטין שם. ובדעת תוס' כאן שלא רצו להעמיד באופן זה, ראה פסקי הרי"ד שם שמי שאינו יכול לסמוך הסמיכה מעכבת בו, מדין 'כל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו', וראה לעיל בסמוך סוף ד"ה והמקור).

שתמה שמכל מקום לא יוכלו הטמא והערל לאוכלם, ולעיל ט, א מוכח שמצוה על הבעלים לאכול מהקרבן, ראה ביאורנו שם), אבל בשאר קרבנות, אין הטמא והערל יכולים לשולחם, כיון שצריך סמיכה בעזרה על ידי בעל הקרבן [ולא על ידי שליח, וכמו שדרשו בתורת כהנים 'וסמך יד' - ולא יד שלוחו (רש"י גיטין שם)] (תוס'). ואף שהסמיכה אינה מעכבת את הכפרה בדיעבד (כמבואר בזבחים ו, א), מכל מקום לכתחילה אין להקריב בלא סמיכה (תוס' גיטין שם).

ויש שכתבו, שאין להעמיד כאן בקרבן עוף, משום שעוף אינו נקרא זבח, והרי אמרו כאן שערל וטמא משלחים את 'הזבחים', וגם אין להעמיד דוקא בבכור ובמעשר, שהרי אמרו כאן שהם משלחים קרבנותיהן 'בכל הזבחים', אלא מדובר כאן בכל סוגי